

Szeitl Blanka

Helyzetkép a mai magyarországi migrációs folyamatokról

Bevezetés

Napjainkban a külföldön élő magyarok számáról, motivációiról és különböző tulajdonságairól számtalan elemzés olvasható. Ezek az elemzések többféle – esetenként politikai – tartalommal vannak feltöltve, melyek az olvasó számára változatos üzeneteket hordozhatnak. Az üzenetek jórészt a külföldön tartózkodó magyarok számának időbeli változásáról szólnak, illetve arról, hogy a munkaerő szabad áramlása milyen gazdasági, politikai és kulturális előnyöket, valamint hátrányokat vonhat maga után. A külföldön élők, illetve dolgozók számának becslését sok olyan tényező nehezíti és befolyásolja, melyek egy része definíciós probléma (kiket tekintünk külföldön élőnek, illetve dolgozónak?), másik része pedig a becslés pontatlanságával, a migráció „mérhetetlenségével” kapcsolatos (sikerül-e valós információt gyűjteni azokról, akik már nincsenek itt?). A következőkben a magyarországi migrációs folyamatokról, és leginkább a migrációs folyamatok becsléséről lesz szó olyan kontextusban, hogy az elmúlt években milyen helyzetkép rajzolódott ki a külföldön élő/dolgozó magyarok számával kapcsolatban. Az elemzés négy részre osztható: az első fejezetben a migráció tárgyú elemzések nehézségeiről és a definíciós problémákról írok. A második fejezetben a migrációt vizsgáló elemzések egy adott becslési módszerén keresztül mutatom be a magyarországi tapasztalatokat, ami azt méri, hogy mekkora arányban tervez a magyar lakosság hosszabb vagy rövidebb távon külföldi munkát vállalni. Az erre vonatkozó adatok és vizsgálatok nagyrészt az 1993 és 2014 közötti időszakra állnak rendelkezésre, így a főbb tendenciákat foglalom össze. Az elemzés harmadik részében a jelenlegi, azaz a 2014-es magyarországi helyzetképet mutatom be röviden annak alapján, hogy mekkora arányban élnek, dolgoznak magyarok külföldön. A negyedik részben a TÁRKI legfrissebb adatai alapján a 2015-ben migrációt tervezők főbb jellemzőit ismertetem, végül pedig az eredmények összefoglalásával zárom az írást.

Nehézségek a migrációs folyamatok vizsgálatakor

Az elmúlt években a politika és a média számára is központi kérdéssé vált a Magyarországot elhagyók számának becslése, valamint a külföldön munkát vállalók, illetve a kitelepülők motivációinak értelmezése. Pontos adatok azonban több okból sem ismertek: a mai világban olyan migrációs folyamatok válnak meghatározóvá, amelyeket a nemzeti statisztikai hivatalok egyre kevésbé képesek felmérni, hiszen hova könyvelné el ez a rendszer az ingázó migrációt, a lomizást, a turistakereskedelmet, az informális haza-utalásokat, a tanulásnak álcázott feketemunkát, a nyugdíjasok kétlaki életét, valamint a jóléti migrációt (Sik–Szalai, 2013)?

A következőkben bemutatott adatfelvételek jórészt kérdőíves vizsgálatok, melyek minden alkalommal szembesülnek azzal a fogalmi problémával, hogy pontosan kiket tekintsenek külföldi munkavállalónak (vagy éppen olyan személynek, aki külföldi mun-

kavállaláson gondolkodik), tehát idetartoznak-e a szezonális külföldi munkát vállalók, az ingázók vagy a nem anyagi okokból migrálók? További kérdés még az, hogy ha nemcsak a külföldön tartózkodó magyarok számára vagyunk kíváncsiak, hanem arra, hogy kik ők, azaz milyen demográfiai tulajdonságok jellemzik őket, bízunk kell abban, hogy az itthon maradt háztartások minden olyan családtagról beszámolnak, akik külföldön vannak, nem letagadva még mindig családtagnak tekintenek olyan személyeket, akik esetleg több éve külföldön tartózkodnak. Természetesen itt felmerül a kérdés: hogyan találunk rá azokra az esetekre, amikor egy egész család külföldön keresi a boldogulást? A migráció vizsgálata tehát számtalan rendszerszintű (adminisztratív rendszer), definíciós és módszertani problémával küzd, amit a továbbiakban is fontos szem előtt tartani.

A magyarországi migrációs folyamatok vizsgálatáról 1993 és 2014 között

A következőkben az 1993 és 2014 közötti időszak migrációs potenciáljával foglalkozó elemzéseinek egy részét felhasználva foglalom össze az elmúlt 21 évben végbement változásokat. Az adatok bemutatásakor időrendben haladok, egy nemzetközi kitekintéssel megszakítva azt.

A magyarországi migrációs szakirodalomban csak a kétezres évek közepétől kezdtek feltűnni a magyarok külföldi munkavállalásáról, illetve külföldre távozásáról szóló elemzések. Ennek oka legfőképpen az volt, hogy eddig az időszakig kizárólag az inkább megbízhatatlannak számító makrostatisztikai források álltak rendelkezésre, amilyenek a nemzeti statisztikai hivatalok és az Eurostat tükröstatistikái, valamint a KSH kivándorlási adatokon alapuló hivatalos statisztikái voltak (Blaskó–Ligeti–Sik, 2014). A hivatalos adatokon alapuló elemzések mellett viszont a rendszerváltás óta számos alkalommal vált az elemzések tárgyává a migráció egy közvetett forrása, a migrációs potenciál. A migrációs potenciál a külföldi munkavállalási, illetve a kivándorlási szándékot mutatja. Tulajdonképpen egy arányszámról van szó, amely azt mutatja, hogy a lakosság mekkora része tervez migrációt a közeli vagy a távolabbi jövőben (Sik, 2003). A migrációs potenciál inkább durva becslésekre alkalmas, mint megbízható, pontos előrejelzésre használandó mérőszám, hiszen az emberek jövőben várható magatartásával foglalkozik. A migrációs potenciál mérőszámának értelmezésénél fontos tény az, hogy a mérőszám valószínűleg jelentősen felülbecsüli a valódi migrációs tervek arányát, hiszen a válaszokban keverednek az alaposan és régóta fontolandó tervek, a dühös és csalódott kijelentések, valamint a külföldi étellel kapcsolatos hosszú távú álmok (Nyíró, 2013).

1. táblázat: A nyers migrációs potenciál típusai és a teljes migrációs potenciál mértéke, 1993–2001 (%)

Év	Rövid távú külföldi munkavállalás	Hosszú távú külföldi munkavállalás	Kivándorlás	Teljes migrációs potenciál	Elemzés
1993	4,3	2,7	1,4	6	3978
1994	3,8	2,7	1,3	5,3	3760
1997	3,7	2,8	1,5	5,9	2848
2000–2001	n. a.	n. a.	n. a.	13–15	1500

n. a. – nincs adat¹

Forrás: Sik–Simonovits, 2002

1 Az adathiány annak tulajdonítható, hogy ebben az időszakban a kutatás során más típusú kérdésfeltevéssel dolgoztak a kutatók: a „Szándékában áll-e munkát vállalni valamelyik Európai Unióhoz tartozó országban, Magyarország csatlakozását követően?” kérdéssel mérték a migrációs potenciált, így az adatok ebben a formában összehasonlíthatatlanok.

Az 1. táblázat a migrációs potenciál alakulását követi nyomon 1993 és 2001 között. Az adatok alapján elmondható, hogy a kilencvenes években a migrációs potenciál tartósan alacsony volt, 2001-re már több mint a kétszeresére emelkedett (Sik–Simonovits, 2002).

Az ebben az időszakban végbement változások elemzéséhez nélkülözhetetlen valamilyen viszonyítási pontot találni: magasnak vagy inkább alacsonynak számítanak a '90-es években, illetve az ezredfordulón mért adatok? Az 1992. és az 1993. évi IOM (International Organisation of Migration) által készített adatfelvételek alapján akkor azt lehetett mondani, hogy a magyarok külföldi munkavállalási szándéka sokkal, míg a kivándorlási valamivel alacsonyabb volt. E kétévi adatfelvétel alapján azonban majdnem egész Albánia külföldre távozna munkavállalás céljából, és 13 százalékuk emigrálna, emellett a bolgárok, az oroszok, valamint az ukránok negyede-ötöde vállalna külföldön munkát. A bolgárok 21 százaléka, az oroszok és az ukránok 7 százaléka pedig végleg külföldön telepedne le (Sik–Simonovits, 2002). Az adatok összehasonlításánál persze fontos hangsúlyozni, hogy a kérdések megfogalmazása és az, hogy más kulturális közegben fogalmazódnak meg a válaszok, hatással lehet az eredmények pontosságára. Mindezek mellett viszont a kilencvenes években tapasztalt magyar migrációs potenciált a többi kelet-európai országhoz képest alacsonyabbnak tekinthetjük. Az MTA Közgazdasági és Regionális Tudományi Kutatóközpont egy 2014-es műhelytanulmányában (Czibik et al., 2014) a lehetséges elvándorlók társadalmi bázisát illetően a kétezres évek tanulmányai alapján a következőképpen foglalták össze a munkavállalást tervezők demográfiai jellemzőit:

- a férfiak körében több mint kétszeres a külföldi munkavállalást tervezők aránya a nőkhöz képest;
- az életkor növekedésével jelentősen visszaesik a külföldi munkavállalás szándéka, az 55 évesnél idősebbek körében elenyésző számban számoltak be efféle ambíciókról;
- az iskolai végzettséget tekintve a szakközépiskolai érettségi a választóvonal – ezen végzettségi szintig növekszik a külföldi munkavállalásra irányuló hajlandóság, a gimnáziumokban, illetve a felsőoktatásban végzettek körében átlagos;
- a Nyugat-Dunántúlon élők átlagon felüli, míg a közép-dunántúliak az átlagostól elmaradó külföldi munkavállalási kedvvel jellemezhetők;
- a munkanélküliek és a tanulók az átlagot jóval meghaladó mértékben tervezik a külföldi munkavégzést.

Az uniós csatlakozás időszakában az egyik legjelentősebb és legkényesebb kérdésként merült fel a munkaerő migrációjának kérdése. Egy tanulmányban (Hárs–Simonovits–Sik, 2004) a szerzők is kelet-közép-európai összehasonlításban relatíve alacsony, fentebb már ismertetett magyarországi migrációs potenciálról számoltak be. Továbbá megállapították, hogy a migrációs potenciál társadalmi bázisa az uniós csatlakozásig állandónak tekinthető: a férfiak, a fiatalabb korosztályok, a munkanélküliek, a tanulók, a romák és a nyugati régiók lakosai köreiben magasabb az elvándorlási kedv. A tervezett elvándorlás preferált célpontjai az ezredfordulót követő években a munkaerő-áramlást akkoriban még évekig (egészen 2011-ig) korlátozó Németország és Ausztria voltak (Czibik et al., 2014).

A 2000–2001-es időszak után a migrációs potenciál folyamatos emelkedésnek indult: a TÁRKI 2012-es eredményei szerint ekkor a korábbi húsz évben sosem tapasztalt szintre emelkedett (Sik, 2012). A rövid és hosszú távú külföldi munkavállalásra, illetve a kivándorlásra irányuló szándékokkal a magyarországi felnőtt lakosság 19 százaléka volt jellemezhető 2012-ben, míg ez az arány az kilencvenes években (ahogy az 1. táblázatban

láthattuk) 10 százalék alatti volt. A migrációs potenciál már a kétezres évek elején növekedésnek indult, 2001 és 2003 között 10–12 százalék között mozgott, majd az Európai Unióba történő belépés után, 2005-ben 14 százalékra ugrott. Ezt követően 2006-ban már 7 százalékra mérséklődött, majd 2008-ban, a világgazdasági válság kitörésének évében 16százalékos szintre szökkent, miután 3 százalékos visszaesést követően 2010 és 2012 között meredek emelkedést mutatott (Czibik et al., 2014). A 2002 és 2012 közötti migrációs potenciállal kapcsolatos mért adatokat a 2. táblázat foglalja össze.

2. táblázat: A migrációs potenciál alakulása 2003 és 2012 között (%)

Év	Rövid távú külföldi munkavállalás	Hosszú távú külföldi munkavállalás	Kivándorlás	Teljes migrációs potenciál
2003	9	6	3	12
2005	13	6	3	14
2006	6	6	4	7
2008	11	11	6	16
2010	7	8	5	13
2011	12	13	7	17
2012	13	16	7	19

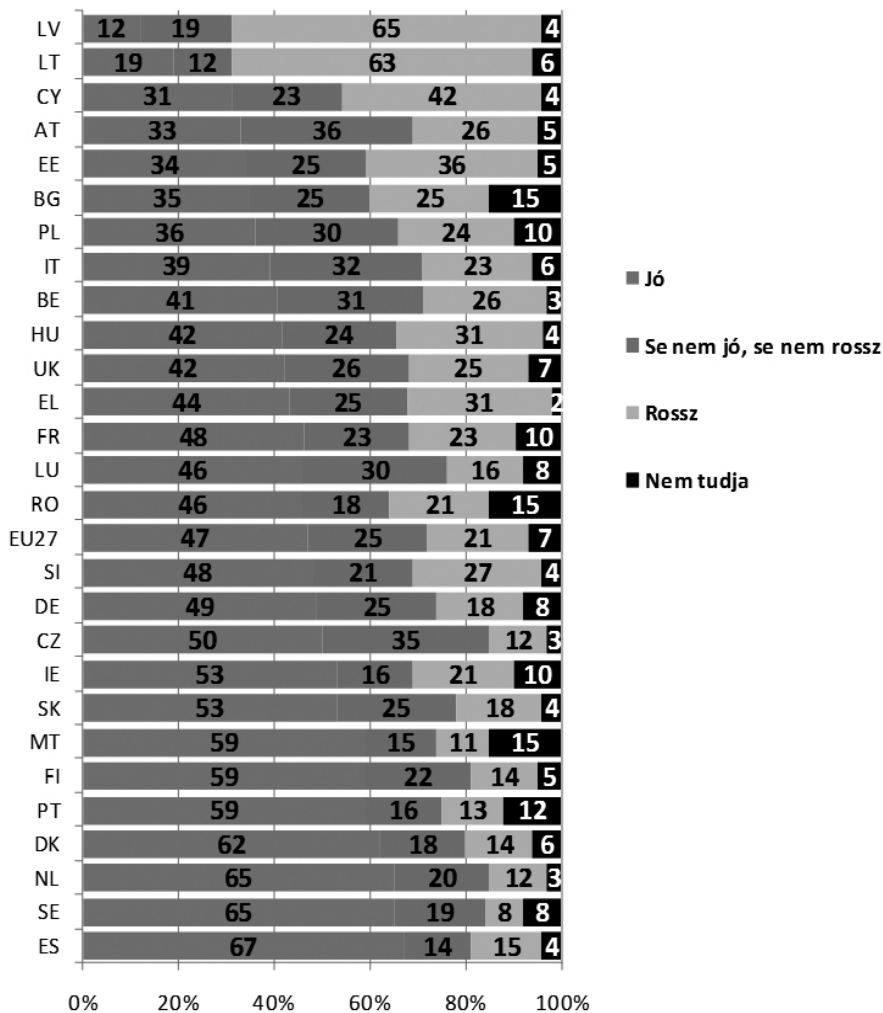
Forrás: TÁRKI Monitor- és Omnibusz-kutatások 2003–2012

A 2012-es adatfelvétel során nemcsak a rövid vagy hosszú távú külföldre vándorlási szándékot fontolók arányát vizsgálták a kutatók, hanem lehetőség volt részletesebb mutatók bevonására is. 2012-ben az elvándorlási szándék a 40 év alattiak esetében átlagon felüli volt, mi több, a 30 évesnél fiatalabbak körében azt messze túlszárnyalta, aránya 48 százalékra tehető. Szűkítve a kört: az egészségükkel elégedettek körében 30 százalék, míg a munkanélküliek körében 28 százalék fejezte ki migrációs szándékát, ami szintén az országos átlag feletti érték. A migrációs tervek jellemző célpontjai is meghatározhatók: a legnépszerűbb célpontok 2012-ben Ausztria, Németország és az Egyesült Királyság voltak (Sik, 2012).

Eközben a magyarok migrációs potenciálja nem csak az itthoni elemzésekben kapott helyet: a 2009-es Eurobarometer²-adatfelvétel alapján a kutatók azt találták, hogy az EU-27 országok között Magyarország a magasabb migrációs hajlandóságot mutató országok közé sorolható (1. ábra). A magyarok közel egyharmada állította azt, hogy tervez a jövőben külföldi munkavállalást (Eurobarometer, 2010). Ugyanennek a felmérésnek más eredményei azt sejtetik, hogy a magyarországi migrációs potenciállal kapcsolatban már valamilyest árnyaltabb a kép: mikor egy konkrétabb élethelyzetet vázoltak fel a válaszadóknak, miszerint, ha itthon nehézségei lennének az elhelyezkedéssel, vagy akár munkanélküli lenne, mennyire tartja valószínűnek azt, hogy az ország határain kívül keresné a boldogulást, a válaszadók csaknem kétharmada (60%) állította: ekkor sem állna készen arra, hogy egy másik régióban vagy országban helyezkedjen el (ennél magasabb arány csupán Portugáliában volt megfigyelhető).

2 Az Eurobarometer című kutatássorozat az Európai Parlament a tagállamokban rendszeresen rendeli meg az Európai Unió tevékenységével foglalkozó közvélemény-kutatásként, mely számtalan témával, többek között a munkaerő vándorlásával is foglalkozik.

1. ábra: A migrációnak az ország helyzetére gyakorolt hatása, EU-27, 2010 (%)

Forrás: Eurobarometer, 2010

Továbbá arra a kérdésre, hogy a válaszadó mekkora jövedelem felajánlása mellett lenne hajlandó egy másik régióban vagy külföldön munkát vállalni, a magyarok majdnem fele (45%) azt válaszolta, hogy semmiképpen nem vállalna az ország más régióiban vagy külföldön munkát. A vizsgált huszónhét ország közül a magyarokénál nagyobb, vagy velük azonos arányban csak a portugálok és a bolgárok utasították el a más régióban vagy külföldön való munkavégzést. Ha a migrációnak nemcsak az egyéni hatásaival foglalkozunk, hanem országosra bővítjük a képet, azt láthatjuk: azzal kapcsolatban, hogy Magyarország gazdasági helyzetére jó vagy rossz hatást gyakorol-e a migráció, a magyar válaszadók nemzetközi szinten a „közepmezőnybe” tartoznak, azaz a válaszadók közel fele tartotta a migrációt 2010-ben jó dolognak (ami egyébként 12 százalékpontos növekedést jelentett 2005-höz képest).

A TÁRKI 2013-ban és 2014-ben is megismételte a migrációs potenciállal kapcsolatos adatfelvételét, melynek eredményei alapján azt mondhatjuk, hogy a 2014-es halmozott migrációs potenciál értéke a 2010. évvel közel azonos, s jóval alatta marad a 2012. évi tetőpontnak (3. táblázat). A trend a migrációs szándék mindhárom formájában azonos: a 2010-es értékekhez képest magasabb, de a 2012-es adatokhoz viszonyítva alacsonyabb. Mindazonáltal a 2014. évi migrációs potenciál továbbra is valamivel magasabb a kétezres (s még inkább az 1990-es) évek adatainak átlagához képest. A migrációs potenciál leggyakoribb célországai 2014-ben is azok, amelyek korábban voltak: Ausztria, Németország és Nagy-Britannia (Sik, 2014).

3. táblázat: A migrációs potenciál alakulása 2012 és 2014 között (%)

Év	Rövid távú külföldi munkavállalás	Hosszú távú külföldi munkavállalás	Kivándorlás	Teljes migrációs potenciál
2012	13	16	7	19
2013	13	11	6	16
2014	10	11	5	14

Forrás: TÁRKI Omnibusz- és Monitor-adatfelvételek

Az 1993 és 2014 között végbement magyarországi migrációs folyamatokról összefoglalva tehát a következőket állapíthatjuk meg: az 1990-es években a magyar népesség migrációs potenciálja tartósan alacsony volt, a kelet-európai országokéhoz képest is, de az európai uniós csatlakozást megelőző időszakban a külföldön munkát vállalni szándékozók aránya növekedni kezdett. 2008-ra mind a rövid, mind a hosszú távú külföldi munkavállalást tervezők aránya megnőtt, majd 2010-ben kismértékben visszaesett, azonban 2011-től ismét a növekedési tendencia érvényesült. 2012-ben a hosszú távú migrációs potenciál elérte az eddigi legmagasabb értéket (16%), a rövid távú migrációs potenciál értéke pedig ismét a 2005-ös legmagasabb értéket (13%) mutatta. 1993 és 2012 között tehát a kivándorolni szándékozók aránya lassú, de egyenletes növekedő tendenciát mutat. Az időszak elején még a népesség csupán 1 százaléka tervezte a kivándorlást, 2011 óta már a magyarok 7 százaléka szándékozik kivándorolni. A halmozott migrációs potenciál értéke 1993 és 1996 között 5–6 százalék körül mozgott, ez az arány 2012-re elérte a 19 százalékot, ami azt jelenti, hogy akkor majdnem minden ötödik magyar felnőtt hosszabb vagy rövidebb időre külföldre szándékozott költözni. Ezután 2014-re valamelyest mérséklődött a külföldi munkavállalást tervezők aránya, bár még így is meghaladta a 2010-es értéket.

Jelenlegi helyzetkép a magyarországi migrációról

Az előbbieken az elmúlt 21 év meghatározó változásait foglaltam össze a migrációs potenciál tekintetében, azaz arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a magyar lakosság – a különböző időpontokban – mekkora arányban tervezett hosszabb vagy rövidebb távú külföldi munkavállalást. Egy 2014-es elemzésben a kutatók nem elégedtek meg azzal, hogy a magyarok külföldi jelenlétének elemzése során csupán a migrációs potenciált, vagy a különböző hivatalos „tükörstatisztikákat” használják, hanem a 2011 és 2014 között született adatfelvételek elemzésével keresték a választ arra, hogy 2014-ben mennyien, kik és hol élnek (Blaskó–Ligeti–Sik, 2014).

A vizsgálatban felhasznált öt adatfelvétel közül kettő – a Népszámlálás 2011 (KSH, 2013) és a SEEMIG³ – makroszintű statisztikának, a másik három szociológiai (tehát sokkal kisebb mintán végzett, de sokkal több kérdésre irányuló⁴) kutatásnak tekinthető. Legtöbb esetben a magyar háztartások tagjainak körülbelül 1 százalékát tekinthetjük külföldön tartózkodónak. Ez az érték jóval kisebb számú külföldön tartózkodó népességre utal, mint ami a tükörstatisztikák eredménye alapján várható lenne. Az adat azonban nem meglepő, hiszen a magyar háztartások itthon élő tagjainak feltett, a pillanatnyilag külföldön tartózkodó/dolgozó háztartásokra (akiket le is tagadhatnak a kérdezettek, s az sem tudható, hogy a háztartások tagjaik közé számítják-e a már egy éve külföldön tanuló/dolgozó gyereket) vonatkozó kérdés értelemszerűen nem tartalmazhatja a teljes háztartásukkal külföldre költözött honfitársainkat,⁵ akik viszont a makrostatisztikákban megjelennek (Blaskó–Ligeti–Sik, 2014). Az elemzési egységet tovább finomítva, a kutatók akkor sem találtak eltérést a különböző adatfelvételek között, ha az elemzés egységének magát a háztartást tekintették; ekkor a háztartások 2–3 százalékához tartozik olyan háztartástag, aki az adatfelvétel idején külföldön tartózkodott (4. táblázat).

4. táblázat: A külföldön élő/dolgozó magyarok becsült aránya a hazai háztartásokban

	Népszámlálás 2011 ^a	SEEMIG 2013	SEEMIG Omnibusz 2013	NKI Omnibusz 2013	TÁRKI Monitor 2012
Külföldön élő/dolgozó háztartástagok	0,7 ^b	0,89 (0,09406)	0,93 (0,0093)	0,96 (0,0992)	0,66 (0,0812)
Külföldön élő/dolgozó háztartástaggal együtt élő háztartás	2,2 (0,36) ^c	1,77 (0,13)	1,98 (0,1395)	2,1 (0,1778)	0,86 (0,1350)

^a 10%-os véletlen minta; ^b a napi ingázók aránya 0,3%; ^c a rövid távú és (az összes) migráns személyt tartalmazó háztartások

Megjegyzés: Az arányokhoz tartozó szórások az értékek alatt zárójelben találhatóak.

Forrás: Blaskó–Ligeti–Sik, 2014

3 A SEEMIG a South-East Europe Programme stratégiai projektje, amely az Európai Unió és a Magyar Köztársaság társfinanszírozásával valósult meg. A kutatás során, amely a KSH és a Népeségstudományi Kutatóintézet irányításával zajlott le, a Munkaerő-felvétel 2013. évi I. negyedéves adatfelvételéhez kapcsolt kiegészítő kérdésblokk segítségével gyűjtöttünk adatokat a Magyarországról elvándorolt személyekről. Ennek során a MEF mintájában szereplő háztartásokban regisztráltak azokat a személyeket, akik a háztartásnak vagy jelenleg is tagjai, de a felvétel idején „külföldön töltötték idejük nagyobb részét”, vagy már korábban (egy évnél régebben, de 1989 után) mentek külföldre a háztartásból. Az így beazonosított migráns személyekről tehát nem közvetlenül, hanem valamelyik hazai (volt) háztartástagjuk révén gyűjtöttünk adatokat. További információkért a kutatásról lásd: www.seemig.eu, valamint Blaskó–Ligeti–Sik, 2014).

4 Ezek rendre a SEEMIG-kutatás Omnibusz-hullámán kérdezett adatfelvételek, az NKI Életünk fordulópontjai című kutatása, valamint a TÁRKI Monitor adatfelvétele.

5 Azok a háztartások, akik teljes egészükben külföldre távoztak, a legtöbb adatfelvételtől hiányoznak. Arányukat nem ismerjük (egy adatfelvétel a társasházak esetében a lakások 8%-áról kapott ilyen információt /GKI, 2013/) tehát csak azt tudjuk, hogy e tekintetben becslésünk lefelé torzít.

A szerzők az említett adatbázisok elemzésével a következő megállapításokat teszik a magyarországi migrációval kapcsolatban:

2014-ben is igaz az a jól ismert és tapasztalt tény, hogy a migránsok körében többen vannak a férfiak, mint a nők (ez különösen a többi háztartástagot itthon hagyók csoportjára igaz);

- a külföldön élő magyarok körében a 26–50 évesek aránya a legmagasabb;
- az 50 évesnél idősebbek aránya a lakossági arányokhoz képest alacsonyabb a migránsok körében;
- a felsőfokú iskolai végzettségűek aránya magasabb, míg az alacsonyabb iskolai végzettségűek aránya alacsonyabb;
- a népszámlálási adatok alapján inkább a lakástulajdonosok, mint a bérlők lesznek migránsok;
- a két legfontosabb célország Németország és az Egyesült Királyság.

Egy szintén 2014-es vizsgálatban a TÁRKI Monitor⁶ adatfelvétele került előtérbe, mely nem teljesen összehasonlítható a korábbi adatokkal, mivel a kutatásban a külföldön tartózkodók csoportjába olyanok tartoztak, akik a kérdezést megelőző 12 hónapban hosszabb ideig külföldön dolgoztak vagy tanultak. Róluk természetesen az adatfelvétel során nagyobb részben a háztartásuk más itthon élő tagja számolt be, de kisebb részben olyan eset is akadt, amikor habár a megkérdezett külföldön élt az elmúlt egy évben, de a kérdezés idejében éppen – átmenetileg vagy végleg – itthon tartózkodott. Az elemzésből kiderül, hogy ebben az esetben is leginkább a magasabb végzettségű férfiak mennek külföldre, ahol vállalkozóként vagy szakmunkásként dolgoznak. A célállomás Németország, az Egyesült Királyság, illetve Ausztria. Ez a hármas célállomás pedig a külföldön tanulókra és éppen így igaz (Ligeti–Sik–Szeitl, 2014).

A témában született egyik legfrissebb elemzésben Hárs Ágnes és Simon Dávid (2015) a munkaerő-felmérés nagymintás és hosszú idősorban elérhető adatforrása alapján egy jól körülhatárolható és releváns migráns csoportot vizsgált: az időszakos munkamigrációt, azaz a teljes migráció helyett a munkavállalás alternatívájaként létrejövő külföldön dolgozást vizsgálták, adataik pedig a munkaerőpiacon megjelenő migránsokat tartalmazták.

Elemzésük szerint a külföldi munkavállalás beindulásával és növekedésével kapcsolatban az empirikus leírások a migráció növekedésével változó szerkezetet és célországokként is jelentős eltéréseket mutattak. Eredményeik alapján kijelenthetjük, hogy (Hárs–Simon, 2015):

- a munkamigráció férficentrikus, különösen Németország irányába, de Ausztriába is;
- a 25 év alatti fiataloknak a hazai munkavállalási arányához képest jóval magasabb a munkamigrációs részvétele 2008 óta;
- a 25 év alatti fiatalok között a külföldi munkavállalás aránya az Egyesült Királyságban különösen kiugró, a csoport hazai munkavállalási arányához képest közel négyszerese; a 2004-et követő időszakban a 45 évnél idősebbek a hazai munkaerő-piaci részvételükhez képest kisebb arányban vesznek részt, a 25–34 éves fiatal felnőttek hazai foglalkoz-

6 A TÁRKI Monitor adatfelvétel kutatási témák tekintetében a Háztartás Monitor kutatás a Magyar Háztartás Panel utódja. A Háztartás Monitor vizsgálatsorozat 1998-ban kezdődött el, miután a Magyar Háztartás Panel (1992–1997) véget ért. A Háztartás Monitor longitudinális keresztmetszeti háztartásvizsgálat. A vizsgálat központjában a munkaerőpiac és a jövedelmek témái állnak, de emellett a fogyasztás, a vagyon, a megtakarítás, a gazdasági várakozások, attitűdök, a társas kapcsolatok, valamint a politikai pártválasztás és a vallási hovatartozás is a vizsgálat tárgya volt. A kutatást több kormányzati és állami szerv, valamint magánintézmény támogatta kutatási megrendelésével. (<http://www.tarki.hu/hu/research/hm/>)

tatásukhoz képest pozitív szelektivitása is állandónak bizonyul, a 35–44 évesek a hazai foglalkoztatásukhoz hasonló arányban dolgoznak munkamigránsként;

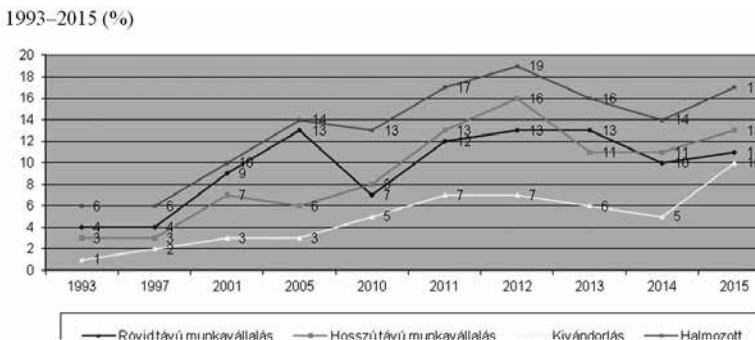
- a legfeljebb 8 osztályt végzettekhez képest minden iskolázottabb csoport külföldi munkavállalásának az esélye magasabb, az esélykülönbségek a kétezres évek végére összeszűkültek, de az arányok megmaradtak.

Migrációs potenciál 2015-ben

A TÁRKI 2015 áprilisában is megismételte a korábban már említett rendszeres, migrációs potenciállal kapcsolatos adatfelvételt.⁷ A 2. ábra az eddigi években mért értékeket mutatja.

2. ábra: A migrációs szándék alakulása a tervezett migráció időtávja szerint, 1993–2015 (%)

Forrás: TÁRKI Monitor- és Omnibusz-felvételek, 2010–2015 (Sik Endre szerkesztése)

A 2. ábra alapján látható, hogy a kivándorlást tervezők aránya sosem volt még olyan magas, mint 2015 áprilisában, emellett pedig tavaly óta ismét megnőtt a külföldi munkavállalást tervezők aránya, elérve ezzel a 2011. évi értékeket.

A célországokkal kapcsolatban nem figyelhetünk meg jelentős változásokat: a tervezett munkavállalás leggyakoribb célországai 2015-ben is azok, amelyek korábban: Ausztria, Németország és Nagy-Britannia. A migrációt tervezők aránya szintén a férfiak, a munkanélküliek, a fiatalok, a szavazási hajlandóságot nem mutatók, a bérelt lakásban élők és a cigány/roma származásúak körében magasabb az átlagnál (Sik, 2015).

Összefoglalás

A migráció és a migrációs folyamatok mérése az egyik legnehezebben megfogható feladat a szociológus, statisztikus számára, mivel túl komoly adminisztratív ellentmondásokba és adatfelvételi nehézségekbe ütközhetünk. Az egyre növekvő érdeklődés azonban kezd kifejezetten magas igényeket támasztani az objektív adatok iránt, valamint a migráció mögött húzódo társadalmi mechanizmusok bemutatására. Az eddigi adatok elemzése alapján elmondhatjuk, hogy a migrációt tervezők aránya a kilencvenes évektől kezdve növekszik, a növekedés pedig egyre gyorsuló tendenciát mutat. A migrációs potenciál

⁷ A migrációs potenciállal kapcsolatos adatfelvételt a TÁRKI 1993 óta végzi megegyező módszerrel, külön kitérve a rövid, illetve a hosszú távú külföldi munkavállalási szándéokra, illetve a kivándorlásra.

2012-ben ért el a csúcspontig, 2014-ben gyenge csökkenést figyelhetünk meg, napjainkban pedig soha nem látott mértéket ölt a kivándorlást tervezők aránya. A külföldön élő és dolgozó magyarok arányának növekedéséből, valamint ennek egyre gyorsuló trendjéből pedig arra következtethetünk, hogy Magyarország nem lesz többé olyan mértékben zárt világ, mint amilyen korábban volt. Emellett leszögezhetjük azt is, hogy a migráció egyre inkább politikai és társadalmi érzelmeket gerjeszt (Blaskó–Ligeti–Sik, 2014). A külföldön élők/dolgozók összetételéről is sokféle kép rajzolható, de ebben kisebb az eltérés a különféle kutatások adatai között: jellemzően nagyobb volt az elmúlt években a migrációt tervezők aránya, valamint a migráció esélye a fiatalabbak, a hajadonok/nőtlenek, a férfiak és a szakképzettek körében. Ez a társadalmi összetétel 2014-ben és 2015-ben is megegyező tendenciát mutat. Még kisebb az eltérés a kutatások között a migráció célországai esetében: leginkább a német, az angol és az osztrák irány dominált és dominál jelenleg is.

Irodalom⁸

- Blaskó Zsuzsa – Ligeti Anna Sára – Sik Endre (2014): *Magyarok külföldön – Mennyien? Kik? Hol?* In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2014*. Budapest: TÁRKI, 351–372. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b337.pdf>
- Czibik Ágnes – Hajdu Miklós – Németh Andor – Nyíró Zsanna – Tóth István János – Türei Gergely (2014): *A migráció és a magyar migránsok jellemzői 1999–2011*. Budapest: MTA KRTK
- Eurobarometer (2010): *Eurobarometre 72 Automne 2009. L'opinion Publique Dans L'union Europeenne*. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_fr_en_exec.pdf
- Eurobarometer (2011): *Standard Eurobarometer 74 Autumn 2010. Public Opinion in the European Union*. Brussels: TNS Opinion & Social. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_publ_en.pdf
- GKI (2013): *Már negyedmillió magyar dolgozik külföldön – 2010 óta gyorsul a „kivándorlás”*. Budapest: GKI Gazdaságkutató Zrt. http://www.gki.hu/sites/default/files/users/Petz%20Raymund/kulfoldi_mv_20130709.pdf
- Hárs Ágnes – Simonovits Bori – Sik Endre (2004): *Munkaerőpiac és migráció: fenyegetés vagy lehetőség?* In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 2004*. Budapest: TÁRKI, 272–289. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a803.pdf>
- Hárs Ágnes – Simon Dávid (2015): *A munkaerő-migráció változása a kétezres években Magyarországon*. In: Budapesti Munkagazdasági Füzetek BWP – 2015/2. Budapest: MTA KRTK
- KSH (2013): *Népszámlálás 2011*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_00
- Ligeti Anna Sára – Sik Endre – Szeitl Blanka (2014): *Magyarok külföldön – Újratöltve*. In: Szívós Péter – Tóth István György (szerk.): *Jól nézünk ki (...?)!*. TÁRKI Monitor Jelentések 2014. Budapest: TÁRKI, 115–128. http://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2014_teljes.pdf

⁸ Az interneten elérhető hivatkozások utolsó letöltésének időpontja a kézirat lezárásának dátuma: 2015. 05. 07.

- Nyíró Zsanna (2013): *A migrációs potenciál alakulása Magyarországon*. Magyar Tudomány, 174, (3), 281–285. <http://www.matud.iif.hu/2013/03/06.htm> (utolsó letöltés: 2015. 04. 23.)
- Sik Endre (2003): *A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai*. In: Örkény Antal (szerk.): *Menni vagy maradni?* Budapest: MTA Politikatudományi Intézet, 15–18. <http://www.gbv.de/dms/goettingen/367483270.pdf> (utolsó letöltés: 2015. 04. 23.)
- Sik Endre (2012): *Doomed to failure – with some chance to success: Migration statistics in the 21st century*. SEEMIG Presentation in Bratislava, (19–20 Sept.) http://www.seemig.eu/downloads/presentations/SEEMIG_sik.pdf
- Sik Endre – Szalai Boglárka (2013): *Magyarok külföldön*. In: Szivós Péter – Tóth István György (szerk.): *Egyenlőtlenség és polarizálódás a Magyar társadalomban*. TÁRKI Monitorjelentések 2012. Budapest: TÁRKI, 74–92. p. http://www.tarki.hu/hu/research/hm/monitor2012_teljes.pdf (utolsó letöltés: 2015. 04. 23.)
- Sik Endre (2014): *Migrációs potenciál Magyarországon 2010–2014*. Tárkitekintő. Budapest: TÁRKI. http://www.tarki.hu/hu/news/2014/kitekint/20140709_migra.html
- Sik Endre – Simonovits Borbála (2002): *Migrációs potenciál Magyarországon, 1993–2001*. In: Kolosi Tamás – Tóth István György – Vukovich György (szerk.): *Társadalmi riport 2002*. Budapest: TÁRKI, 207–219. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a829.pdf>
- Sik Endre (2015): *Migrációs potenciál Magyarországon 1993–2014*. Tárkitekintő. Budapest: TÁRKI. (megjelenés előtt)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000
NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.
Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249
E-mail: info@print2000.hu
www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.